

PAUL GOMA: ÎNTOARCERE LA ITHAKA

Acad. Mihai CIMPOI

PAUL GOMA: RETURN TO ITHAKA

The author emphasizes the cultural events organized by the Academy of Sciences of Moldova and other institutions on the occasion of the 75th anniversary from the birth of writer Paul Goma (conferences, editions, exhibits, books about the writer). At the same time, there will be made a portrait of the writer, who is considered as the exponent of truth, moral strength and ethical stoicism under limited situations.

Aniversarea 75 de la nașterea lui Paul Goma, dincolo de toate evenimentele de ordin științific, cultural, biografic-sentimental etc., a semnat o adevărată *întoarcere la Ithaka*.

Chiar dacă prozatorul nu s-a putut întoarce la locul de baștină din motive de lipsă de (orice) cetățenie, a fost prezent la Chișinău prin personalitatea și opera sa, prin figura sa de *cavaler al adevărului*, însoțită de o emblemă ontologică a eticului și esteticului neconcesiv, ținând doar de kantianul *imperativ categoric*. Și de româneasca *dreaptă cumpănă*.

S-au precipitat noi apariții editoriale, printre care *Jurnal 2007*, *Săptămâna roșie* și *Din calidor* (în versiune italiană), noi studii, culegeri de articole și interviuri, una dintre ele aparținând ziaristului Dinu Mihail, aflat în corespondență cu cel omagiat, noi comunicări ținute în cadrul unei sesiuni speciale a Academiei de Științe a Moldovei, noi expoziții de carte.

Întoarcerea la Ithaka a fost a unui scriitor exponențial, în care se îmbină organic *basarabenitatea, românitătea și europenitatea*.

În spațiul basarabean s-au reiterat caracterizările emblematice care s-au făcut în Țară: *scriitorul-conștiință, cetățeanul liber al limbii române, scriitorul român care stă alături de rusul Aleksandr Soljenișin, scriitor cu interese politice de moment care nu sunt rupte de conștiința istorică de termen lung, scriitor (numai) de limba română (prin urmare cu un devotament de ordinul sfințeniei), scriitor scăpat din lesa Puterii, scriitor care a făcut artă din libertate și lipsa sa de libertate, scriitorul – mit al luptei românești pentru adevăr, libertate și drepturile omului, scriitorul – înger damnat*. Și multe altele, toate sub semnul *pozitivului*, al cotei valorice celei mai înalte.

Ceea ce au remarcat criticii și istoricii literari basarabeni, referindu-se la acel *spiritus loci* care ar trebui să-i marcheze discursul românesc este că nu este, tipologic, un basarabean.

El repudiază formula lirico-simbolică de tip crengian-sadovenian, „sămănătorismul”, „regionalismul”, „mioritismul”.

„Arta romanescă a lui Paul Goma, s-a constatat într-o teză de doctorat și într-un studiu monografic, se profilează în contact, interacțiune, intercondiționare și dialog cu tradiția europeană a genului românesc și, desigur, cu întregul spațiu al culturii” (Aliona Grati).

Comportamentele neobișnuite, excentrice ale eroilor ar demonstra *un realism grotesc, Calidorul* fiind „un microcosmos al plurilingvismului social”. Scriitorul are o conștiință „subversivă”, „disidentă” și „carnavalescă” ce caracterizează spiritul secolului XX: „Pentru Paul Goma, literatura este o sursă virtuală de libertate, o modalitate de demolare a constrângerilor și a limitelor de tot felul. Basarabeanul răzvrătit și extravertit al lui Paul Goma se dovedește a fi total diferit de personajele cu mentalități formate, resemnate, pășuniste, evlavioase ale canonului literar instaurat după refluxul socialist în literatura dintre Prut și Nistru. Scriitorului îi reușește punerea în formă a unei realități umane care nu se lasă interpusă plafonării și standardizării ideologice, rămânând structural deschisă și redefinibilă” (Aliona Grati, *Romanul ca lume postBabelică*, Chișinău, 2009, p. 169).

Prooccidentalul Goma dă o replică „galeriei de mioritici canonizați”, reabilitând imaginea literaturii din Moldova dintre Prut și Nistru, ce riscă a sfârși în autism. Autorul *Gherlei* „probează capacitatea de a se proiecta în dimensiunea celuilalt și a accede la dimensiunea europeană cu propria diferență” (*Ibidem*, p. 170)

Nina Corcinschi vede în *Din calidor* expresia unei arhetipalități și a unei axialități ce face din locul nașterii scriitorului o perspectivă mundenă, un „țărș de argint” blagian al existenței.

Cartea lui Dinu Mihail *Paul Goma sau predica în pustiu* (Chișinău, 2010) demonstrează „antibasarabenismul” autorului *Gherlei* prin propriile sale mărturisiri și profesiuni de credință. Limitarea la starea lirică proprie structurii sufletești a basarabeanului este contraindicată, fiindcă „proza este *altceva*, iar de când romanul tinde a fi *total* (subl. în text – *n.n.*), să fii romancier nu este la îndemâna oricărui iubitor de literatură” (p.26).

Comunitatea de limbă română din fostul imperiu sovietic, tratat cu „antiromânismul visceral al Rușilor dintotdeauna” „se află, din nefericire, încă în această stare lirică, a exprimării nemijlocite a sentimentelor” (*Ibidem*, p. 27).

Nu locul nașterii la oraș (Rebreanu și Stere se nasc la sat) e determinant, ci „calitatea” prozei, „modul în care prozatorul privește lumea. Și o scrie”.

Acest mod de a înțelege, privi și a scrie lumea și de a se întoarce la izvoare, la Ithaka a constituit pentru lumea basarabeană de azi un punct de reper.